

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ

ՉԱՅ ԴՊՐՈՐՑԸ ԵՒ ԱՐԴԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆԸ

«Նիշ»ի խիստ դժուար է վրայ հիմնուած կրթական կեանք մը կ'անտեսէ հիմնական իրողութիւն մը. այն է՝ իմացական տարրեր մակարդակներու, ատակութեան տարրեր աստիճաններու վրայ դաստիարակող տղոց գոյութիւնը: Այսպէս, կան տղաք՝ որոնք սովորականէն աւելի ատակ են, ուրիշներ՝ որոնք միջակ ատակութիւն մը ունին, իսկ ուրիշներ տակաւին՝ որոնք ի բնէ օտոտուած չըլլալով, գրեթէ բոլորովին անատակ՝ իրենց ուսանողական կեանքը կը քաշքշեն դասարանէ դասարան:

Մենք դպրոցներուն մէջ վերոյիշեալ երեք չափաւոր բաժանումներուն պատկանող աշակերտները կը դուրսն մէկ դասարանի մէջ են, սենց կը պարտադրուի մէկ ուսումնական ծրագիր: Այս մեծ հակասութեան պատճառաւ է որ վարժարաններէ ներս այնքան շատ են «կարգը կրկնողները» եւ վերաբերենք իր դասեր ունեցողները:

Իտէշալ միջոցը խուսափելու համար թիւաւ գնահատումի ոչ-բաղձալի հետեւանք-նիքէն՝ գտնելն է արժեւորելու տարրեր ձեւել եւ չափեր: Իսկ արդի մանկավարժութեան կողմէ լաւագոյն միջոց ընդունուած է «բարոյական գնահատում»ի դրութիւնը, որ վերցնելով հանդերձ «նիշ»ը, տղաքը կը պահէ գոհ եւ իրենց ուսման հետամուտ:

Առօրեայ պարտականութիւններն ու դրութեամբ կամ բերանացի քննութիւնները կը գնահատուին ընդհանրապէս հետեւեալ կարգով. «Շատ լաւ», «լաւ», «Գոհացուցիչ» եւ «Անդուհացուցիչ», որոնք, նոյն շարքով, կը համապատասխանեն 9-10, 8-9, 5-7, 5 եւ աւելի վար կարգին՝ «նիշ»ի դրութեան մէջ:

Իսկ ամսական արդիւններու համար արժ մը կը դրժածեն տառեր՝ որոնք թիւերու խիստ սահմանէն ձեռքազատ՝ ընդհանուր բայց այսուհանդերձ որոշ գաղափար կու

տան խնդրոյ առարկայ աշակերտի մը ուսումնական վիճակին մասին: Այսպէս, առօրեայ գնահատումի վերոյիշեալ միջոցներուն կը փոխարինեն, գրեթէ նոյն արժէքով, հետեւեալ գիրքերը. «Ա» (9-10), «Բ» (7-9), «Գ» (5-7) եւ «Դ» (5 եւ աւելի վար):

Անշուշտ նման արժեչափեր կրնան թեւեւ փոփոխութիւններ կրել դպրոցէ դպրոց, աւելի մանրամասնուիլ կամ ընդհակառակը՝ աւելի ընդհանուր դրութեան մը վերածուիլ:

Ապահովաբար առարկուի թէ նման դրութիւն մը պիտի նուազեցնէ աշակերտներու եռանդը եւ գրեթէ պիտի կորսուի ու նոյնց նախաձեռնութեան եւ յարատեւելու ոգին՝ քան որ տարուած աւագին աշխատանքներու փոխարէն ստացուելիքը մի-միայն պարզ «լաւ» մը կամ «Գոհացուցիչ» մը պիտի ըլլայ: Սակայն իրականութեան համապատասխան չէ՝ նման պատճառաւորութիւն մը. այլ ընդհակառակը՝ անոր կերարկումով տեսնուած է թէ արդիւնք եղած է ընդհանրապէս աւելի գոհացուցիչ թէ՛ աշակերտին եւ թէ ուսուցչին համար:

Ամէն բան մեր կեանքին մէջ վարժութեան եւ սովորութեան հարց է. այս վերջինը մեծագոյն ազդեցութիւն մը կը գործէ մեր կեանքին վրայ եւ մեր արդիւններուն ու յարուելակերպին մէկ մեծ մասը անկէ կարելուած ու անով պայմանաւոր են: Հետեւաբար, «նիշ»ներու նկատմամբ աշակերտներու ունեցած գաղափարն ու կեցուածքը ներքին երեւոյթներ չեն, այլ՝ դպրոցական կեանքի առաջին օրերէն իսկ իրենց մէջ մտցուած հոգեվիճակներ, որոնք, տարիներուն հետ եւ ամենօրեայ փորձառութեան միջոցաւ՝ դարձած են գրեթէ արտաքին վիճակ մը անոնց մէջ: Պէտք է խոստովանիլ որ աշակերտներու կեանքը, այս տեսանկիւնէն դիտուած, երջանիկ չէ՝ իրենց սորո-

վիճիքն ու րենկիքն աւելի՛ միակ մտասեւեռում մը ունին անոնք — բարձրագոյն ճիշդեան տիրանալու եւ ասիկա ամբողջութեամբ զպրոցէն կը վանէ թնականոն զատարակութեան մը նախապայմանները, հո՛ւ փոխարինումն ու գրեթէ անխառն զատ տալու եւ ճիշդ՝ առնելու գրութիւն մը, որ ա՛յ մէկ պարագայի կրնայ գոհացնել տրոցոյ ձգտումներն ու տեսները:

Ուրեմն, երբ գպրոց մը կազմակերպութիւն ձեւաւորական գնահատումն ի նման գրութեան մը վրայ, աշակերտներու ալ վերաբերմունքը համապատասխան փոփոխութիւնը պիտի կրէ եւ աստիճանաբար պիտի անհետանան այն բոլոր անհաճոյ երեւոյթները՝ որոնք հետեւանք էին գնահատումի նախկին ձեւին:

Երբ աշակերտներ (եւ ուսուցիչներ) վարժութիւն գնահատման այս գրութեան եւ ուսումնական կեանքի դարձիկ աշխատանքի տուրի պարզ վիճակ մը ըլլալէ, այն ատեն ինքնաբերաբար կը բռնուին աշակերտներու գաղափարաբանութիւն, զիւրեք զասարանին զոտով լինելու, ճիշդագոյնը եւ... ճիշդագոյնը ընկու ճիշդագոյնը հարցը, որ, ինչպէս չեղանցին նախորդ յօդուածով, թիւրմացութիւններու եւ դժգոհութիւններու այնքան շատ պարագաներ կը բռնուին մեր վարժարաններուն մէջ: Ատակ աշակերտ մը ինքնաբերաբար, իր աշխատանքին եւ ներքին ընդունակութիւններուն շնորհիւ արգէն լռելիայն զասարանին մէջ կը գրաւէ առաջին գծի դիրք մը, մինչ ուրիշներ ալ, իրենց զանազան շնորհներով եւ հակումներով չեն անտեսւիր եւ կը գրաւեն իրենց արժանի տեղը:

Ուրեմն, առանց որեւէ ճիշդ կամ արեւտակալ միջոցներու՝ աշակերտներ կը սկսին գնահատուիլ իրենց իսկական արժէքով, համաձայն իրենց ունեցած ատակութեան եւ կարողութիւններուն: Իսկ զարտ յալան գնահատումը կու գայ միմիայն ընդհանրաբար (բայց որով) գաղափար մը տալու տրոց ուսումնական կեանքին մասին:

Այս բոլորին մէջ զլիաւոր առաւելութիւնը այն է՝ որ վերջնականապէս կը զաղրին ճիշդի համար ի դուրս գրութեան գաղափարն ու ոչ-պարկեղտ միջոցները, վերջ կը գտնեն թերութիւնները, ճիշդութիւնները, ճիշդ տարբերութիւնները եւ ատակութիւնները:

Այնքան բազմաթիւ ու բազմաբան աշակերտական հնարքներ: Եւ աղաք, ի վերջոյ ապառնալով մտահոգութիւններէ եւ զգրաւորմաններէ, կարելիութիւնը կ'ունենան աւելի խանդավառութեամբ, սիրով ու փառաբանով կապուելու իրենց զպրոցական աշխատանքներուն:

Սակայն նոյնի՛սկ եթէ ճիշդով գնահատումի գրութիւնը պահուի, այդ պէտք է հիմուրէ աշակերտներու ատակութեան արժեւորման վրայ:

Ինչպէս վերը յիշուեցաւ, կոն միջակէն վեր ատակութիւն ունեցող, միակ առաւելութիւն ունեցող եւ միջակէն վարժ նուազ ատակութիւն ունեցող աշակերտներ: Դա, սարանային աշխատանքի պէտք է կազմակերպուի ուրեմն համաձայն այս խմբաւորումին: Տղաք կան՝ որոնք մէկ շարքիւն հոգի կրնան իւրացնել զասարանային պահի մը ընթացքին. ուրիշներ՝ որոնք պէտք ունին մէկ շարքի, իսկ ուրիշներ՝ որոնք նոյն պիտի ընկալեն առնաւորաբար ամբողջ մը ընթացքին: Այս վերջիններուն պատճառաւ առաջինները պէտք չէ՛ եւս մնալ ու տուժնալ, իսկ, փոխադարձաբար, առաջիններուն սիրոյն վերջինները անհարկ խառնութիւններու եւ նեղութիւններու պէտք չէ՛ եւս թարկուիլ:

Երբ գնահատելութիւնները ընթանան խմբային այս գրութեամբ, իւրաքանչիւր աշակերտ իրեն տրուած դասին համեմատ ալ գրաւոր կամ բերանացի ճիշդութիւն եւ աշխատանք պիտի յանձնէ, եւ, ինչ որ ամենէն կարեւորն է, պիտի վարժապետի ըստ իր սորվողին, ըստ իրեն տրուածին: Երբ այդ տրուածը իր կարողութեան համաձայն եւ իր ատակութեան սահմաններուն մէջ է, զայն ընկալելու իր չափն ալ պիտի ըլլայ համապատասխանօրէն բարձր ու արդիւնաւոր: Հետեւաբար, տղան պիտի գնահատուի ըստ իր կարողութեան եւ ատակութեան:

Կր չեղանք այս կէտը, որովհետեւ իրողութիւն է որ մեր զպրոցներուն մէջ գոյութիւն ունեցող գնահատումի գրութիւնը ըստ կրթութեան եւ գործնականօրէն ճիշդ հասկումով է վերաբերուիլ: Բացառիկ ընդունակութիւններու տէր աշակերտը եւ նուազ ատակութիւն ունեցողը նոյն ճիշդութեան կ'ենթարկուին, եւ կ'անկախօրէն որ ար-

դիւնքը առնուողն վեր ըլլայ անդհապառ-
ցիչէն, այսինքն 10-ի վրայ 5-էն: Յայտնի
է որ այս ձեւով իրենց դասարաններուն մէջ
յաջողք տարին եւս տառապելու ճակատ-
տալիին կ'ենթարկուին այնպիսի՝ աշա-
կերտներ, որոնք պիտի չկարենան նոյն այդ
գասարանէն դուրս գոյ նոյնիսկ եթէ հինգ
տարի մնան հոն... Երբ կարողութիւնը ի
րնէ կը պակար տղուն, ժամանակը եւ բռնու-
թիւնը ոչինչ կրնան փոխել իր կացութենէն:

Այս ձեւով, աններելի յանցանքի մը կը
մերժուի անատակ աշակերտ մը իր դասա-
րանը պատճելու ուսուցիչներու որոշումը, որ
կրրեմն կ'առնուի այնքան դիւրութեամբ եւ
թեթեւ որոտով: Սակայն արդեօք պէտք չէ՞
անդադադնալ պէթ պահ մը՝ թէ տղուն մը
կենանքէն տարի մը կամ աւելի կը կորցնե՞ր
զինք իր դասարանին մէջ պահելով:

Նգրականքնէ առաջ, ուշադրութեան
պէտք է առնել նաեւ տարօրինակ պարտաւայ
մը, որ Հետզհետէ մուտք կը դործէ զանա-
զան վարժարաններէ ներս: Այդ՝ գասերը
բաւ իրենց կարիւղաութեամբ, գնահատումի
զանազան աստիճաններու վրայ դնելու դը-
ռութիւնն է: Կան դասեր, որոնք ուսուցչա-
կան ժողովներու կողմէ կարեւոր կը նկատու-
ին, ուրիշներ, որոնք միջակ կարեւորու-
թիւն մը կը ներկայացնեն, եւ ուրիշներ Ե-
րոնք նուազ կարեւոր են: Հետեւաբար, նոյն
տրամաբանութեամբ, դաս մը 100-ի վրայ
կը դնահարուի, մինչ ուրիշ մը 75-ի, եւ ու-
րիշ մը՝ 20-ի վրայ... Այս կամայական
գնահատումը կը խանգարէ դասարանային
աշխատանքը եւ պատճառ կ'ըլլայ որ ամ-
կարողապահութիւններ սկսին, որովհետեւ
«կարեւոր» չնկատուող դասի մը ուսուցիչն
ալ... «անկարեւոր» կը նկատուի աշակերտ-
ներուն կողմէ: Ինչպէ՞ս կարելի է երկու դու-
սերու առնչութեամբ արժէքի ու կարեւոր-
ութեան հարց թարծրացնել. պարզ արտա-
մարանութեամբ՝ կարեւոր չնկատուող նիւթ
մը... պէտք չէ դասաւանդել: Սակայն, հու-
թեան մէջ՝ չկայ նիւթ մը որ կարեւոր ու
անհրաժեշտ ըլլայ: Հետեւաբար թուր դա-
սերն ալ պէտք է ունենան հաւասար արժէք
ու արժանանան նոյն գնահատանքին:

Ճիշդ է որ հայ դպրոցներուն մէջ շեշտը
կը դրուի եւ պէ՛տք է դրուի հայերէն լեզուի
բացառիկ կարեւորութեան վրայ: Սակայն

այդ շեշտը դնահատումի ձեւերուն մէջ
պէտք չէ՞ փնտռուի, այլ՝ դասաւանդու-
թեան եղանակին եւ դասաւանդող ուսուցչի
խանդավառութեան մէջ: Այլապէս, դասա-
ւանդողը թոյլ՝ նիւթերն ալ կարեւոր են
ու անհրաժեշտ, եւ աշակերտը անոնց պէտք
է մօտենայ նոյն ըրութեամբ եւ սորվելու
նոյն քանասիրութեամբ: Տղաք կրնան մաս-
նաւոր սէր ու հակում ունենալ մասնաւոր
նիւթի մը հանդէպ, եւ փոխադարձաբար՝
ըրութեամբ չմօտենալ ուրիշներու: Ու-
սուցչին պարտականութիւնն է քաջաբերել
աշակերտին մասնաւոր հակամիտքն ու ձիւր-
քերը, եւ միաժամանակ շեշտել կարեւորու-
թիւնը տղուն հետաքրքրութեան դաշտէն
դուրս դնելու նիւթերուն: Ուսուցչին տա-
ռաքելութիւնն է աշակերտին ուժերն ու
կամքը ուղղել դէպի դասերը, անոր սորվի-
ցրնել՝ սորվելու արուեստը եւ հետեւի ա-
նոր քայլերուն՝ երբ ան իր ուժերով կը յա-
ռաջանայ ուսման նոր դաշտերու ընդմէջէն,
իւրաքանչիւր քայլափոխին վայելելով քաղ-
ցրը հաճութիւն ու գոհունակութիւնը դիտել
մը նոր փորձառութեան:

Մինչդեռ, ներկայ պարագային, ուսու-
ցիչներն են որ դպրոցական կեանքին ակա-
մայ խոչընդոտ կը ճանդիտանան՝ դասերու
միջեւ իրենց դրած զանազանութեամբ եւ
գնահատումի արժեւէափերով:

Եզրակացնելու համար, պէտք է անգամ
մը եւս շեշտել թէ՛ ճիշդի դրութիւնը այն-
պէս՝ ինչպէս կը դործադրուի մեր վարժա-
րաններուն մէջ, միայն վնաս կրնայ բերել
դպրոցական կեանքի ընկանտն ընթացքին
ու խաթարել աշակերտներու նկարագրին
զանազան երեւոյթներ: Մինչ, իրենց արուես-
տին խորապէս գիտակ ուսուցիչներու ձեռ-
քին մէջ ճիշդի (եթէ անպայման պիտի դու-
րձաժուի ան որպէս գնահատումի ձեւ)
կրնայ դառնալ այն միջոցը, որուն շնորհիւ
կարելի է լուսադրոյն քաջաբերել տղոց բնա-
ծին ձիւրքերը եւ անոնց կարողութիւնները
ուղղել դէպի շինարար եւ արդիւնաւոր ու-
սումական աշխատանք:

Գ. ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՋՈՒԻ ՌԻՍՈՒՑՈՒՄԸ

Ոչ ոք կրնայ ուրանալ թէ Հայերէն լեզուի
ուսուցումը արտասահմանի մեր վարժա-

բաններն ենթա ողբալի նկատուելու Պչաի խեղճ վիճակի մը մէջ կը դառնուի: Պատասխանատուներ անշուշտ կարելի է միշտ գտնել՝ երբ յանցանք մը կամ թերի մը կայ մէկուն ուսին միւսին նստուելիք: Սակայն պատասխանատուներ դանկել աւելի՝ անհրաժեշտ է փնտռել ու ճանչնալ ա՛յն պատճառները, որոնք արդէն կ'ըլլան մեր վարժարաններու ամենէն կարեւոր, անհրաժեշտ ու կենսական նկատուող նպատակին՝ Հայերէն մայրենի լեզուի ընկալման ուսուցման:

Բոլորս ալ կ'ընդունենք, կը հաստատենք եւ կը յայտարարենք թէ Հայապահպանման ամենէն անհրաժեշտ պայմաններէն մին, դրեթէ միակը՝ մեր լեզուն է, Հայերէնը: Ո՛չ միայն Համոզուած ենք, այլ թերթերու էջերէն կամ բեմերէն, գիրքերով ու այլ ամէն կարգի միջոցներով դուրս կը Հիւսնէք այդ լեզուին, կը հռչակենք անոր գերեզկուծութիւնն ու բարձրարժէքը ըլլալը, եւ մանրամասնօրէն կ'անդրադառնանք անոր կատարելիք դերին:

Յետո՛յ:

Յետո՛յ ոչի՛նչ: Մեր դպրոցներէն ենթա չկայ դաստիարակ մը այնքան անտեսուած՝ որքան Հայերէնը: Արտասահմանի մեր կեանքը բազմաթիւ տարօրինակութիւններ ունի, սակայն այդ մէկը ամենէն աշխուժ է եւ անհասկնալի: Հայ վարժարանները պէտք էին ըլլալ Հայեցի դաստիարակութեան օճախներ. մինչ, անոնցմէ չըլանաւարտ սղաք, առնուազն տաս տարի Հայերէն ճարտար՝ բլլալով Հանդերձ՝ յաճախ չեն կրնար ուղղադրակաթոքով անսխալ նախաճախ մը շարագրել: Իսկ Հայերէն լեզուին հետ նման խղճայի մակարդակի վրայ կը դառնուին Հայագիտական միւս նիւթերը՝ գրաբարը, ազգային պատմութիւնը, մատենագրութիւնը եւ այլն:

Երբ մանրամասն քննութեան կ'ենթարկենք այս ցաւալի կարգութիւնը, կը տեսնենք որ նպատակի եւ միջոցներու միջեւ կայ անգոյն բաց մը, որ, դժբախտաբար, Հետըզհետէ աւելի կ'ընդլայնի՝ փոխանակ ամփոփուելու: Հայերէն լեզուի բոլոր ուսուցիչներն ալ Համակարծիք են իրարու: Անոնց նպատակը նոյնն է՝ Հայերէն ուսուցանել: Սակայն երբ այդ նպատակի իրագործման Համար տարուող աշխատանքներու կը ծա-

նօթանանք, յայտնի կ'ըլլայ որ անոնք շատ անբաւական եւ անլուհարացիչ են:

Նախ՝ դասագիրքերու հարցը: Ունինք մեծ թիւ մը հայերէն լեզուի դասագիրքերու, լման չորքեր յաճախ, բոլորն ալ արժէքներ ներկայացնող, եւ միաժամանակ՝ բոլորն ալ զանազան թերիներով վերաւոր: Զկայ մարմին մը, որ այս դասագիրքերու իւրաքանչիւրին լուսադոյնը առնելով՝ պատրաստէ լման ու ամբողջական շարք մը, զայն յանձնարարելով արտասահմանի մեր քոյր վարժարաններուն: Դասագիրքերու ներկայ դրութեան մէջ կը հանդիպենք ուղղադրական եւ քերականական տարբեր ձեւերու, նիւթերու ընտրութեան տարբեր եղանակի եւ նման այլ թերիներու, որոնք ուսուցչին Համար իրապէս դժուար կացութիւն մը կը ստեղծեն: Ինչպէ՞ս կատարել դասագիրքերու ընտրութիւնը: Ո՛չ ոք գիտէ կամ կրնայ թելադրութիւն մը ընել այս բաղդութեամբ: Ամէն բան ձգուած է անհաստատ դատողութեան եւ հաշակի...: Այս ձեւով է որ միեւնոյն վարժարանի մը մէջ կարելի է դառնել Հայերէն լեզուի մի քանի տեսակ դասագիրքեր, որոնք անշուշտ արդէն են ծրարուած եւ շարունակական աշխատանքի:

Երկրորդ՝ Համադորժակցութեան պահանջը: Հայերէն լեզուի ուսուցչներուն միջեւ: Զկայ կապ մը երկու դասարաններու մէջ ուսուցումը դասերուն միջեւ: Ա. դասարանին ուսուցիչը յաճախ չի գիտեր թէ Բ. դասարանի իր պաշտօնակիցը ի՞նչ կ'ուսուցանէ, ուրկէ՞ սկսած է եւ որքա՞ն կը ծրարէ յառաջացնել աշակերտները մինչեւ տարեմկեր: Մրադրուած աշխատանքի եւ Համադորժակցութեան այս պակասը մեծապէս կը փնասէ Հայերէնի, ինչպէս նաեւ հայագիտական այլ նիւթերու ուսուցման:

ԱՐԱՅ ԳԱՆԱՅԻՆ

(Երաւագիտի՝ 4)